

วัด ชุมชน ตลาด บ้าน และเรือน

ศิลปะและสถาปัตยกรรม
เมืองพิษณุโลก

วัด ชุมชน ตลาด บ้าน และเรือน

ศิลปะและสถาปัตยกรรม
เมืองพิษณุโลก

บรรณาธิการ
สุทัศน์ เขี่ยมวัฒนา

โครงการสนับสนุนการจัดทำหนังสือ
องค์ความรู้ทางศิลปะและสถาปัตยกรรม ภาคเหนือตอนล่าง
ครบรอบการสถาปนา 36 ปี มหาวิทยาลัยนเรศวร
และการสถาปนา 30 ปี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ศิลปะและการออกแบบ

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University Publishing House

www.nupress.grad.nu.ac.th

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร 99 หมู่ 9 อาคารมหาธรรมราชา ชั้น 1 มหาวิทยาลัยนเรศวร

ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000 โทร. 0 5596 8833-8836 E-mail : nuph@nu.ac.th

www.nupress.grad.nu.ac.th สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร @nupress

สงวนลิขสิทธิ์ ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร ห้ามทำซ้ำ ตัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชนไม่ว่าส่วนใด
ส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าในรูปแบบใด ๆ นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร เท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

สุทัศน์ เยี่ยมวัฒนา, บรรณาธิการ.

วัด ชุมชน ตลาด บ้านและเรือน : ศิลปะและสถาปัตยกรรมเมืองพิษณุโลก.-- พิษณุโลก : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2569.
278 หน้า.-- (หนังสือ 36 ปี มหาวิทยาลัยนเรศวร).

1. สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น -- ไทย. 2. ศิลปกรรมไทย. 3. ไทย -- ความเป็นอยู่และประเพณี. I. ชื่อเรื่อง.

720.9593

ISBN 978-616-426-439-7

ISBN (e-book) 978-616-426-440-3

ราคา 450 บาท

พิมพ์ครั้งแรก กรกฎาคม พ.ศ. 2569

จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

วางจำหน่ายที่

1. ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทร. 0 2218 9812
2. ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 0 2579 0113
3. ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 โทร. 0 2613 3899
4. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร อาคารมหาธรรมราชา จังหวัดพิษณุโลก 65000 โทร. 0 5596 8833-8836

ที่ปรึกษารองศาสตราจารย์ ดร.ศรินทร์ทิพย์ แทนธานี • ดร.เดช บุญมา • ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุชาติ ปางรุ่งสุข •
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์ • ศาสตราจารย์ ดร.วิศม์ ขุนทองเดช**บรรณาธิการ**

รองศาสตราจารย์ สุทัศน์ เยี่ยมวัฒนา

ผู้เขียนผู้ช่วยศาสตราจารย์วันเพ็ญ ต่อวงศ์ • อาจารย์รุ่งโรจน์ รัตนพิเชษฐกุล • รองศาสตราจารย์ ดร.วิद्या ปิตตนานาโพธิ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณา ร่องวิริยะพานิช • ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรภูมิ บุญยศักดิ์เสรี • ดร.นฤพนธ์ คมสัน
รองศาสตราจารย์ ดร.ศศิมา เจริญกิจ • รองศาสตราจารย์ ศุภกิจ ยิ้มสรวล • รองศาสตราจารย์ ดร. ตติยา เทพพิทักษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กรธิชา อุโนไพร • ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ช่อเพชร พานะลึก • รองศาสตราจารย์ ดร.นิรัช สุดสังข์
ดร.ทีโดม เลือคล้าย • ดร.ปัทม วงศ์ประดิษฐ์**ประสานงาน**

ภัคศิณี เทิดสิทธิกุล

ฝ่ายขาย/การเงิน

มลथा โพธิ์เงิน • วสันต์ มาสวัสต์

ออกแบบปก/รูปเล่ม

สรญา แสงเย็นพันธ์

ภาพปกและภาพสีน้ำประกอบ เสาวมา อ่อนตา**ภาพถ่าย**

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กรธิชา อุโนไพร

พิมพ์ที่

ร้านสุวรรณการพิมพ์ 3 30-31 ถนนพญาไท ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

สำนักพิมพ์นี้เป็นสมาชิกสมาคมผู้จัดพิมพ์
และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย
<https://pubat.or.th>พิมพ์บน
กระดาษคุณภาพ เพื่อลดงานคุณภาพ
กระดาษหนังสือพิมพ์วันกรณีต้องการสั่งซื้อหนังสือปริมาณมาก หรือสั่งซื้อแบบติดต่อได้ที่ฝ่ายจัดจำหน่ายสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร
โทร. 0 5596 8836 Email : nuph@nu.ac.th

สารจาก

ศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ จินายน

36 ปีแห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยนเรศวร เป็นห้วงเวลาที่ทำให้เห็นพลังจากปณิธาน ความมุ่งมั่น และความร่วมแรงร่วมใจของบุคลากร นิสิต ศิษย์เก่า ตลอดจนภาคีเครือข่ายจากทุกภาคส่วน ที่ได้ร่วมกันสร้างสถาบันแห่งนี้ให้เติบโตจากมหาวิทยาลัยขนาดเล็กในภูมิภาค สู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ

หนังสือชุดที่ระลึกครบรอบ 36 ปี มหาวิทยาลัยนเรศวรนี้ ได้ทำหน้าที่บันทึกเหตุการณ์และรวบรวมความสำเร็จที่ผ่านมา เป็นประจักษ์พยานแห่งความทรงจำร่วมของประชาคมมหาวิทยาลัย เป็นเรื่องราวของผู้คน ความคิด ความฝัน และความเสียสละที่ได้หล่อหลอมอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยตลอดระยะเวลาว่าสามทศวรรษ

เมื่อหวนระลึกถึงช่วงแรกเริ่มของการวางรากฐานมหาวิทยาลัยนเรศวร เราต่างตระหนักดีว่าความสำเร็จที่ปรากฏในวันนี้มิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หากเกิดจากการมองเห็นโอกาส การวางแผนอย่างเป็นระบบ และความเชื่อมั่นว่าการศึกษา คือพลังสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและความเข้มแข็งของประเทศชาติ การสร้างมหาวิทยาลัยมิใช่เพียงการก่อสร้างอาคารหรือจัดตั้งหลักสูตร หากคือการสร้างคน สร้างปัญญา และสร้างอนาคต และสิ่งสำคัญที่สุดประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือเสรีภาพในการคิด การแสวงหาความรู้ และ

การแลกเปลี่ยนทางวิชาการ อันเป็นรากฐานที่ทำให้ปัญญาออกมา
และทำให้มหาวิทยาลัยสามารถรับใช้สังคมได้อย่างแท้จริง

ในวาระครบรอบ 36 ปีแห่งการสถาปนา ขอแสดงความ
ชื่นชมและยินดีกับประชาคมมหาวิทยาลัยนเรศวรทุกท่าน พร้อม
ทั้งขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ได้โปรด
อำนวยพรให้มหาวิทยาลัยนเรศวรเจริญรุ่งเรือง เป็นภูมิปัญญา
ของแผ่นดินที่ส่องแสงแห่งความหวังให้สังคมไทย และดำรงไว้ซึ่ง
เสรีภาพทางวิชาการสืบไป

ศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ จินายน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวร

พ.ศ. 2536–2544 และ พ.ศ. 2552–2560

สารจาก

ศาสตราจารย์พิเศษ เกษียร ดร.มณฑล สงวนเสริมศรี

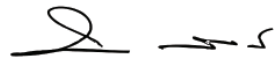
มหาวิทยาลัยนเรศวรที่พัฒนามาอย่างต่อเนื่องตลอดกว่าสามทศวรรษ เป็นช่วงเวลาแห่งการสังมองค์ความรู้ ประสบการณ์ และคุณูปการที่มีต่อสังคมไทยมาโดยลำดับ จากสถาบันอุดมศึกษาที่ถือกำเนิดขึ้นเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนในภูมิภาค มหาวิทยาลัยนเรศวรได้พัฒนาเป็นสถาบันการศึกษาชั้นนำที่มีบทบาทสำคัญทั้งด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

เมื่อข้าพเจ้าได้รับโอกาสให้เข้ามารับผิดชอบการบริหารมหาวิทยาลัยต่อจากคณะผู้บริหารรุ่นก่อนหน้า ภารกิจสำคัญประการหนึ่งคือการสานต่อเจตนารมณ์และวิสัยทัศน์ที่ได้วางรากฐานไว้อย่างมั่นคง พร้อมทั้งพัฒนามหาวิทยาลัยให้ก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกวิชาการและสังคมในศตวรรษใหม่

ในช่วงเวลาดังกล่าว มหาวิทยาลัยได้มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการในทุกศาสตร์ โดยเฉพาะกลุ่มวิทยาศาสตร์สุขภาพ อันเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนากำลังคนด้านสุขภาพของประเทศ การขยายโอกาสทางการศึกษา การส่งเสริมงานวิจัย และการสร้างนวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน สิ่งที่น่าภาคภูมิใจยิ่งกว่าความเจริญก้าวหน้าทางกายภาพ คือการเติบโตของทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของมหาวิทยาลัย คณาจารย์ บุคลากร นิสิต และศิษย์เก่า ล้วนเป็นพลังขับเคลื่อนที่ทำให้มหาวิทยาลัยนเรศวรสามารถดำรงความเป็นสถาบันแห่งปัญญาและคุณธรรมได้อย่างมั่นคง

ผลสำคัญประการหนึ่งคือ หนังสือที่นำเสนอองค์ความรู้
เนื่องในโอกาสครบรอบ 36 ปี มหาวิทยาลัยนเรศวรที่ท่านถืออยู่
ในมือนี้ เป็นการรวบรวมเรื่องราวแห่งพัฒนาการ ความสำเร็จและ
ผลึกทางปัญญาของประชาคมมหาวิทยาลัย ผลผลิตจากความมุง
มั่นที่ร่วมกันสร้างสรรค์สถาบันแห่งนี้ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศ
ชาติและสังคม

ในวาระอันเป็นมงคลนี้ ข้าพเจ้าจึงขอแสดงความชื่นชม
ต่อผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร นิสิต ศิษย์เก่า และผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้ร่วมกันธำรงรักษาและพัฒนามหาวิทยาลัย
นเรศวร ให้เจริญก้าวหน้าสืบมา และขออำนวยการให้มหาวิทยาลัย
นเรศวรยังคงยืนหยัดเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สร้างองค์ความรู้
สร้างคนดี สร้างปัญญา และสร้างคุณประโยชน์แก่สังคมต่อไปใน
อนาคต

ศาสตราจารย์พิเศษ เกียรติกร ดร.มนอล สวงนเสริมศรี

อธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวร

พ.ศ. 2544–2548 และ พ.ศ. 2548–2552

สารจาก

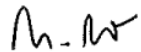
ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กาญจนา เกรียงศรี

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยนเรศวรได้ก้าวผ่านหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และโครงสร้างประชากร มหาวิทยาลัยจึงต้องปรับตัวให้เท่าทันต่อบริบทใหม่ พร้อมทั้งรักษาอัตลักษณ์แห่งความเป็นตนเองให้มั่นคง การพัฒนาคุณภาพการศึกษา การส่งเสริมงานวิจัยและนวัตกรรม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับนานาชาติ ตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม ล้วนเป็นภารกิจสำคัญที่มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่คนรุ่นใหม่

เมื่อได้มีโอกาสบริหารมหาวิทยาลัยในช่วงเวลาดังกล่าว ภารกิจสำคัญคือการดำเนินงานตามนโยบายการพัฒนาประเทศ ด้านการพัฒนากำลังคน ผ่านการเปิดโอกาสทางการศึกษา การส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการ และการสร้างองค์ความรู้ในหลากหลายมิติ สิ่งที่น่าสนใจได้ประการหนึ่งคือ โอกาสทางการศึกษา ตั้งแต่ระดับมัธยม ระดับปริญญาตรีจนถึงบัณฑิตศึกษา การเจริญเติบโตของประชาคม และศักยภาพของมหาวิทยาลัยนเรศวร เหล่านี้จึงเป็นที่ประจักษ์ในวงกว้าง การเดินทางของมหาวิทยาลัยนเรศวรจึงเป็นเสมือนสายธารแห่งปัญญา ที่ไหลต่อเนื่องไม่ขาดสาย

หนังสือชุดที่ระลึกครบรอบ 36 ปี มหาวิทยาลัยนเรศวร
จึงเป็นอีกหนึ่งข้อพิสูจน์ถึงความมุ่งมั่นที่สั่งสมมาตลอดเส้นทาง
การพัฒนา เป็นหลักฐานแห่งความภาคภูมิใจของประชาคม
มหาวิทยาลัยนเรศวรทุกคน และเป็นพลังสำคัญในการก้าวเดินสู่
อนาคตด้วยความเชื่อมั่น

ข้าพเจ้าขอแสดงความชื่นชมต่อคณะผู้จัดทำหนังสือที่
ได้รวบรวมเรื่องราวอันทรงคุณค่าไว้เป็นมรดกทางปัญญาและ
ความทรงจำร่วมของสถาบัน และขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย
ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาคมเคารพนับถือ โปรดอภิบาลให้
มหาวิทยาลัยนเรศวรเจริญก้าวหน้า เป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้
คุณธรรม และกำลังคนคุณภาพของประเทศชาติต่อไป

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กาญจนา เגר้งษ์

อธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวร

พ.ศ. 2561–2565

สารจาก

รองศาสตราจารย์ ดร.ศรินทร์ทิพย์ แทนธานี

ในวาระครบรอบ 36 ปีแห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยได้ก้าวเดินมาอย่างต่อเนื่องบนรากฐานของปณิธานในการสร้างปัญญา พัฒนาคน และรับใช้สังคม พร้อมทั้งมุ่งพัฒนาสู่การเป็น “มหาวิทยาลัยเพื่อสังคมของผู้ประกอบการ” ที่ส่งเสริมให้บุคลากรและนิสิตมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าทำ และสามารถเปลี่ยนองค์ความรู้ให้เป็นคุณค่า เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ มหาวิทยาลัยนเรศวรตระหนักดีว่าการสร้างอนาคตมิได้หมายถึงการละทิ้งอดีต ตรงกันข้าม การก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคงนั้นจำเป็นต้องตั้งอยู่บนความเข้าใจในรากเหง้าความเป็นมาของตนเอง เพราะผู้ที่รู้จักอดีตย่อมเข้าใจปัจจุบัน และสามารถออกแบบอนาคตได้เหมาะสม ทิศทางมหาวิทยาลัยนเรศวรถือกำเนิดขึ้นบนผืนแผ่นดินภาคเหนือตอนล่าง พื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน การทำความเข้าใจพื้นที่แห่งนี้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกับสังคมและตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน

ภาคเหนือตอนล่างเป็นอาณาบริเวณที่มีความสำคัญทั้งในมิติประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นพื้นที่รอยต่อที่เชื่อมโยงกับอาณาจักรสำคัญในอดีต อาทิ สุโขทัย ล้านนา ล้านช้าง อโยธยา และอังวะ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ของหัวเมืองฝ่ายเหนือ เป็นชุมทางการค้า การคมนาคม และ

การป้องกันพระราชอาณาเขตในสมัยโบราณ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปกรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ ล้วนสะท้อนให้เห็นพลวัตของสังคมที่มีชีวิต มีความหลากหลาย และมีความสัมพันธ์กับภูมิภาคโดยรอบมาอย่างยาวนาน

อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาของหัวเมืองฝ่ายเหนือยังมีอีกหลายมิติที่ควรได้รับการศึกษา อธิบาย และเผยแพร่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะมุมมองจากพื้นที่และจากชุมชน ซึ่งจะช่วยให้เราเข้าใจพัฒนาการของสังคม วัฒนธรรม และความเป็นรัฐในบริบทของความเปลี่ยนแปลงได้ลึกซึ้งมากขึ้น ในขณะเดียวกัน พื้นที่ภาคเหนือตอนล่างในปัจจุบันยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะพื้นที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา จึงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงต่อการพัฒนาองค์ความรู้ นวัตกรรม และความร่วมมือในระดับภูมิภาค

หนังสือชุดที่ระลึกครบรอบ 36 ปี มหาวิทยาลัยนเรศวร จึงจัดทำขึ้นเพื่อรวบรวม ถ่ายทอด และเผยแพร่องค์ความรู้จากนักวิชาการของมหาวิทยาลัยนเรศวรในหลากหลายสาขา ทั้งด้านประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาของภาคเหนือตอนล่าง ตลอดจนผลงานวิจัยที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมในด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์สุขภาพ หนังสือชุดนี้จึงมิได้เป็นเพียงบันทึกความทรงจำในวาระสำคัญของมหาวิทยาลัย หากยังเป็นหลักฐานของพลังทางปัญญาที่มหาวิทยาลัยนเรศวรได้สร้าง สืบส่งต่อให้แก่สังคมไทย

ในนามของมหาวิทยาลัยนเรศวร ขอแสดงความชื่นชม และขอบคุณคณะผู้จัดทำ บรรณาธิการ ผู้เขียน และผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์หนังสือชุดนี้ด้วยความมุ่งมั่น ความวิริยะอุตสาหะ และความรับผิดชอบทางวิชาการ การสร้างความรู้จากรากฐานของท้องถิ่น และการนำองค์ความรู้ไปสร้าง ประโยชน์แก่สังคม ถือเป็นพันธกิจสำคัญของมหาวิทยาลัยนเรศวร สมดังปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “สืบสานให้สังคมไทยเป็นไท จากอวิชา”

ขอให้หนังสือชุดนี้เป็นแหล่งความรู้ แรงบันดาลใจ และ มรดกทางปัญญาที่เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของ มหาวิทยาลัยนเรศวร ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อน สังคมไทยให้ก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนสืบไป

รองศาสตราจารย์ ดร.ชรินทร์ทิพย์ แทนธานี
รักษาราชการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวร

คำนำ

ในโอกาสอันเป็นมงคลแห่งการครบรอบ 36 ปี การสถาปนามหาวิทยาลัยนเรศวร และครบรอบ 30 ปี การสถาปนาคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ศิลปะและการออกแบบ มหาวิทยาลัยนเรศวร ทางคณะฯ จึงได้ริเริ่ม โครงการสนับสนุน การจัดทำหนังสือองค์ความรู้ทางศิลปะและสถาปัตยกรรม ภาคเหนือตอนล่าง เพื่อรวบรวม สังเคราะห์ และเผยแพร่องค์ ความรู้ที่เกิดจากการศึกษา วิจัย และการทำงานทางวิชาการของ คณาจารย์และนักวิชาการในพื้นที่ อันเป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจ สำคัญในการสร้างและส่งต่อองค์ความรู้สู่สาธารณชน ตลอดจน การธำรงรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม ของภูมิภาค

ตลอดระยะเวลาสามทศวรรษที่ผ่านมา คณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์ ศิลปะและการออกแบบ ได้มุ่งมั่น พัฒนาการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการและ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมบนพื้นฐานของความเข้าใจในบริบท ท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างซึ่งเป็นพื้นที่ ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนทางสังคม เศรษฐกิจ และศิลปกรรมมาอย่างต่อเนื่อง การศึกษาในประเด็นเรื่อง เมือง ชุมชน สถาปัตยกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมิได้เป็นเพียง การบันทึกเรื่องราวในอดีต หากยังเป็นการทำความเข้าใจพลวัต

ของสังคมร่วมสมัย และสร้างฐานความรู้สำหรับการพัฒนาในอนาคตอีกด้วย

หนังสือ “วัด ชุมชน ตลาด บ้านและเรือน : ศิลปะและสถาปัตยกรรมเมืองพิษณุโลก” มุ่งนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับเมืองพิษณุโลกผ่านมิติที่หลากหลาย ทั้งศาสนสถาน ชุมชนและวิถีชีวิต ย่านการค้าและตลาดดั้งเดิม ตลอดจนที่อยู่อาศัยและภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ศิลปะและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เนื้อหาภายในเล่มสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างผู้คน พื้นที่ และวัฒนธรรม ซึ่งได้ร่วมกันหล่อหลอมอัตลักษณ์ของเมืองพิษณุโลกให้ดำรงอยู่และพัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนานมาตลอดหลายศตวรรษ

สาระในหนังสือเล่มนี้เกิดจากการบูรณาการองค์ความรู้ของคณาจารย์และนักวิชาการจากหลากหลายสาขา ทั้งสถาปัตยกรรมศาสตร์ การออกแบบ ศิลปกรรมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมศึกษา และการพัฒนาเมือง ซึ่งร่วมกันถ่ายทอดมุมมองทางวิชาการควบคู่กับความเข้าใจในบริบทพื้นที่จริง แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการทำงานข้ามศาสตร์ในการสร้างองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและสามารถเชื่อมโยงกับสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ หนังสือเล่มนี้ยังสะท้อนบทบาทของมหาวิทยาลัยนเรศวรและคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ศิลปะและการออกแบบ ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาที่มีความมุ่งมั่นในการศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้จากฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น การสร้างความเข้าใจต่อรากเหง้าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมิใช่เพียงการอนุรักษ์อดีต หากยังเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างสำนึกร่วมทางสังคม พัฒนาคุณภาพชีวิต และต่อยอดสู่การออกแบบอนาคตที่สอดคล้องสัมพันธ์กับอัตลักษณ์และศักยภาพของพื้นที่

ในนามของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ศิลปะและการออกแบบ มหาวิทยาลัยนเรศวร ขอขอบคุณ โครงการหนังสือชุดที่ระลึกครบรอบ 36 ปี มหาวิทยาลัยนเรศวร โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร ผู้เขียนทุกท่าน คณะทำงาน ศิษย์เก่า ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ปรึกษา ตลอดจนหน่วยงานและชุมชนในพื้นที่ที่ได้ให้ข้อมูล ความร่วมมือและการสนับสนุนในการจัดทำหนังสือเล่มนี้จนสำเร็จลุล่วง ขอชื่นชมในความวิริยะอุตสาหะและความรับผิดชอบทางวิชาการของทุกฝ่ายที่ร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานอันทรงคุณค่านี้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นทั้งแหล่งความรู้ทางวิชาการ เอกสารอ้างอิง และสื่อกลางในการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของศิลปะ สถาปัตยกรรม และมรดกทางวัฒนธรรมของเมืองพิษณุโลกและภาคเหนือตอนล่าง อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมและยั่งยืน พร้อมทั้งเป็นอีกหนึ่งหลักฐานสำคัญของการสั่งสมองค์ความรู้และการรับใช้สังคมของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ศิลปะและการออกแบบ ในวาระแห่งการก้าวเข้าสู่ทศวรรษที่สี่ของการพัฒนาคณะและมหาวิทยาลัยนเรศวรต่อไป

รองศาสตราจารย์ สุทัสน์ เยี่ยมวัฒนา
คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ศิลปะและการออกแบบ
บรรณาธิการ

สารบัญ

วัด

- 1 ไตรภูมิพระร่วงกับผังวัดวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
วรมหาวิหาร2
นพคุณ ต๋อวงศ์
- 2 การเล่าเรื่องเชิงวัฒนธรรมผ่านสื่อข้อมูลเชิงภาพ
เรื่องประวัติและตำนาน พระพุทธชินราช
พระพุทธชินสีห์ พระศรีศาสดาแห่งเมืองสองแคว18
รุ่งโรจน์ รัตน์พิเชษฐกุล

ชุมชน

- 3 เรื่องราวบนแผ่นไม้และสายธารา ณ เมืองสองแคว36
วิติยา บิดตังนาโพธิ์
- 4 “บึงราชนก” ในบริบทของการพัฒนาเมืองพิษณุโลก...50
สุวรรณา รองวิริยะพานิช
- 5 “พระนเรศวรมังคลาปุระ” พุทธมณฑลสถานประจำ
เมืองพิษณุโลก68
ธีรวุฒิ บุญยศักดิ์เสรี

6	มาศคอตดีไชน์ : การออกแบบสัญลักษณ์นำโชค จังหวัดพิษณุโลกเพื่อสื่อสาร การท่องเที่ยว ท้องถิ่น.....86
	นฤพนธ์ คมสัน

ตลาด

7	ย่านตลาดรถไฟ : จากชุมทางสู่ชุมชนการค้า ตลาดกลางเมือง.....100
	ศศิมา เจริญกิจ

8	ตลาดใต้ : ย่านการค้าแห่งแรก ของเมืองพิษณุโลก.....122
	ศุภกิจ ยิ้มสรวล และตติยา เทพพิทักษ์

บ้าน

9	จากสถานะน้าสยายบ้านไฟขอนแก่น สู่การออกแบบใหม่152
	กรรริชา อุ่นไพร

10	การออกแบบปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เพื่อคนทั้งมวลในเขตชุมชนภายใต้ข้อจำกัด.....172
	ช่อเพชร พานระลึก

11	ศิลปะพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการออกแบบร่วมสมัย188
	นิรัช สุดสังข์

เรือ

- 12 เชิงช่างในงานสถาปัตยกรรมลุ่มน้ำแควน้อย.....208
ศิโรตม์ เสือคล้าย
- 13 เรือแพ่น้ำนานในวันวานกับการเปลี่ยนผ่าน
ในวันนี้.....228
ปัทม์ วงศ์ประดิษฐ์
- ประวัติผู้เขียน.....249

၁၇

ไตรภูมิพระร่วงกับ ผังวัดพระศรีรัตน มหาธาตุวรมหาวิหาร

นพคุณ ต่อย่างศ์

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้เป็น
พระอรหันต์ ห่างไกลจากกิเลส ตรัสรู้เองโดยชอบ

ขอน้อมถวายสักการะแด่สมเด็จพระมหาธรรมราชา
(พระยาลิไท) ผู้รจนาไตรภูมิพระร่วง และทรงสร้างพระพุทธรูป
อันยิ่งใหญ่ดงามทั้งสาม คือ พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์
และพระศรีศาสดา

“วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร” เป็นพระอาราม
หลวงที่สำคัญที่สุดของเมืองพิษณุโลก เชื่อกันว่าสมเด็จพระมหา
ธรรมราชา (พระยาลิไท) ทรงเป็นผู้สร้างเมืองนี้ขึ้นพร้อมกับการ
สร้างเมืองพิษณุโลก โดยอ้างอิงจากพงศาวดารเหนือที่
กล่าวว่า ในปี พ.ศ. 1500 พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกแห่งเมือง
เชียงใหม่ทรงอพยพผู้คนมาจากเมืองเชียงใหม่

การเล่าเรื่องเชิงวัฒนธรรม
ผ่านสื่อข้อมูลเชิงภาพ
เรื่อง ประวัติ และตำนาน
พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์
พระศรีศาสดา แห่งเมืองสองแคว

รุ่งโรจน์ รัตนพิเชฏกุล

เมืองสองแคว หรือจังหวัดพิษณุโลก เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ศาสนาและวัฒนธรรมของประเทศไทย มาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นที่ประดิษฐานของ พระพุทธรูปสำคัญสามองค์ของไทย ได้แก่ พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระศรีศาสดา ซึ่งมีได้มีคุณค่าเพียงในฐานะ โบราณวัตถุหรืองานศิลปกรรมชั้นสูงเท่านั้น หากแต่ยังเป็นสัญลักษณ์สำคัญของเมืองพิษณุโลก เป็นศูนย์รวมความศรัทธา ความเชื่อ และความทรงจำร่วมของผู้คนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

ᄒᆞᆫ

เรื่องราวบนแผ่นไม้ และสายธารา ณ เมืองสองแคว

วิติยา ปิดตังนาโพธิ์

เมืองสองแคว เมืองแห่งสายน้ำ เมืองที่สะท้อนเรื่องราววิถีชีวิตของผู้คนที่ผูกพันกับแม่น้ำมาอย่างยาวนาน การอยู่อาศัยของผู้คนริมน้ำ สถาปัตยกรรมสะท้อนน้ำสะท้อนบก ในรูปแบบเรือนแพ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นริมน้ำ ภายใต้บริบทเมืองริมแม่น้ำน่าน และบริบทชุมชนเกษตรกรรมริมแม่น้ำยม เรือนแพไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นจินตภาพและภูมิทัศน์วัฒนธรรมริมน้ำของเมืองพิษณุโลก แต่ยังแสดงให้เห็นภูมิปัญญาในการปรับตัวอยู่ร่วมกับน้ำ สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานริมแหล่งน้ำ บอกเล่าเรื่องราวการดำรงชีวิตของผู้คนที่ผูกพันกับสายน้ำ การใช้น้ำสำหรับการเพาะปลูก การอุปโภคบริโภค การทำประมง การสัญจรและไปมาหาสู่กันทางน้ำ เรือนแพสะท้อนภูมิปัญญาในการปรับตัวอยู่ร่วมกับธรรมชาติ

“ปิงราชนก” ในบริบทของ การพัฒนา เมืองพิษณุโลก¹

สุวรรณา รองวิริยะพานิช

หากพูดถึง “พื้นที่ชุ่มน้ำ”² หลายคนอาจนึกถึงภาพของผืนน้ำกว้างกลางชนบท แวดล้อมด้วยธรรมชาติที่ยังบริสุทธิ์ และไกลจากความวุ่นวายของเมืองใหญ่ ที่เรามักได้สัมผัสเวลาออกเดินทางไปท่องเที่ยวไกล ๆ แต่ในมุมมองของนักพัฒนาเมืองนั้น พื้นที่ชุ่มน้ำที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมือง ถือว่ามีความสำคัญต่อชีวิตคนเมืองมากกว่าและหลากหลายกว่าที่หลายคนมักจะนึกถึง พื้นที่เหล่านี้ คือ โครงสร้างพื้นฐานของเมือง ที่ทรงพลังที่นอกจากจะเป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่ทุกคนเข้าถึงได้ง่ายแล้ว ยังทำหน้าที่เสมือนฟองน้ำธรรมชาติที่ช่วยรองรับน้ำฝนและลดผลกระทบจากน้ำท่วม

“พระนเรศวรมังคลาปุระ”¹

พุทธมณฑลสถาน

ประจำเมืองพิษณุโลก

สัญลักษณ์ศูนย์รวมจิตใจและมรดกศิลปกรรมท้องถิ่น
จากแนวคิดสู่แลนด์มาร์กแห่งจิตวิญญาณ

ธีรวุฒิ บุญยศักดิ์เสรี

จังหวัดพิษณุโลกไม่เพียงแต่เป็นเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน แต่ยังเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในภูมิภาค ที่แสดงออกผ่านแหล่งโบราณสถานทั้งที่เป็นวัด พระราชวัง ศิลปะท้องถิ่น และกิจกรรมชุมชนที่สืบทอดมาจากอดีต

การก่อตั้งพุทธมณฑลจังหวัดพิษณุโลก ในช่วงเริ่มต้นเป็นความพยายามของภาครัฐ และชุมชนในการสร้างพื้นที่สาธารณะสำหรับการปฏิบัติธรรม การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามโครงการนี้ได้ประสบปัญหาด้านงบประมาณอันเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2541-2548 จึงจำเป็นต้องยุติการก่อสร้างลงชั่วคราว

มาสคอตดีไซน์ การออกแบบสัญลักษณ์นำโชค จังหวัดพิษณุโลกเพื่อสื่อสาร การท่องเที่ยวท้องถิ่น

นฤพนธ์ คมสัน

ในงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการออกแบบสัญลักษณ์นำโชคเพื่อสื่อสารการท่องเที่ยวท้องถิ่นประจำจังหวัดพิษณุโลก”¹ เป็นการใช้ความคิดสร้างสรรค์โดยการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาและออกแบบสัญลักษณ์นำโชค (Mascot) ที่สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะไม่เหมือนหรือซ้ำกับท้องถิ่นอื่น สร้างการจดจำให้กับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน สามารถนำมาใช้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ ของที่ระลึก สื่อประชาสัมพันธ์ และยังเป็นการส่งเสริมให้รูปแบบศิลปะและวัฒนธรรมที่บอกกล่าวและถ่ายทอดสู่

สองหนุ่มเบเกอรี่
เบอร์โทร 093-1310677

๓๗๓

ย่านตลาดรถไฟ : จากชุมทาง สู่ชุมชนการค้า ตลาดกลางเมือง

ศศิมา เจริญกิจ

ย่านตลาดสถานีรถไฟ มีจุดกำเนิดมาจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการคมนาคมจากทางสัญจรน้ำมาเป็นการสัญจรทางบก ทำให้การพัฒนาเมืองและโครงสร้างสร้างเมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงจากในอดีต แต่เดิมเมืองพิษณุโลกมีการเจริญเติบโตตามแนวแม่น้ำน่านที่เป็นเส้นทางคมนาคมสายหลัก ทำให้เกิดชุมชนหนาแน่นทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเลียบบนถนนพุทธบูชา เริ่มจากย่านตอนบนทางทิศเหนือ คือ กลุ่มวัด-วัง ทั้งพระราชวังจันทน์ วัดพระศรีรัตนศาสดารามวรมหาวิหาร หรือวัดใหญ่ซึ่งมีหลวงพ่อพระพุทธรชินราชประดิษฐานอยู่ภายในวัดนางพญาที่อยู่ฝั่งตรงข้ามและวัดราชบูรณะ ถัดมาเป็นย่านราชการประกอบด้วยโรงเรียน ที่ทำการไปรษณีย์ สถานีอนามัย ที่ทำการโทรศัพท์ สถานีตำรวจ จากนั้นจึงเป็นย่านการค้าเก่าแก่ที่เป็นกลุ่มตลาดสดและตึกแถวของชุมชนชาวจีนทางตอนล่างของแม่น้ำเรียกว่า

ตลาดใต้ เส้นทางโมเดิร์นแรก แห่งเมืองพิษณุโลก

ศุภกิจ ยิ้มสรวล และตติยา เทพพิทักษ์

ตลาดใต้ เป็นย่านการค้าสำคัญของเมืองพิษณุโลก มาตั้งแต่อดีต จากบันทึกของ บุญชุต แสงท้าย¹ ในหนังสือเรื่อง นำเที่ยวเมืองสองแคว ได้กล่าวถึงสภาพและบรรยากาศของ ตลาดใต้ ไว้ว่า “ตลาดใต้ เป็นตลาดสดที่ใหญ่ที่สุดและสะอาด เรียบร้อย ตัวตลาดสร้างเป็นตลาดถาวรยกพื้นซีเมนต์สำหรับ นั่งและวางของขายทั้งสองฟาก มีช่องสำหรับทางน้ำไหลลงสู่ ท่อข้างถนนอยู่ใกล้กับโรงภาพยนตร์ของขุนศรีพาณิชย์ เปิดขาย ของสด เช่น ปลาต่าง ๆ เนื้อ หมู เป็ด ไก่และผักต่าง ๆ ทุกวัน ในเวลาเช้าและเย็น ในตอนเช้า ๆ จะพบ แม่ค้าหาบของมาขาย จนล้นตลาด แพร่หลายออกมาถึงวางขายริมถนนหน้าตลาดสด ทั้งสองฟากแน่นขนัดแลดูสุดลูกตา” อีกทั้ง “..เป็นตลาดที่ชุมนุม การค้าขายที่ใหญ่โตที่สุดในพิษณุโลก ทั้งเป็นศูนย์กลางของ การคมนาคมทั้งทางบกทางเรือ เป็นตลาดที่มีอาณาเขตต์

บ้าน

จากสภาวะน่าสบาย บ้านไผ่ขอน้ำสู่ การออกแบบใหม่

กรรisha อุ่นไพร

แนวความคิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านไทยแสดงออกถึงความเข้าใจ และความสัมพันธ์ที่มีกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สัมพันธ์กับลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้นของประเทศไทยที่มีฝนตกมาก ร้อนอบอ้าว แสงแดดจัด จึงทำให้ลักษณะอาคารบ้านเรือนของคนไทยเมื่อก่อนมีลักษณะเปิดโล่ง โปร่งเพราะมีจำนวนช่องเปิดที่มาก ผังลูกฟักไม้สักมีความบางเบา เพื่อช่วยในการถ่ายเทอากาศ และเปิดรับกระแสลมธรรมชาติได้อย่างเต็มที่ มีการยกระดับของพื้นที่ใช้งานในแต่ละส่วนไม่เท่ากัน ทำให้กระแสลมพัดผ่านเข้ามาภายในบ้านได้ทั่วถึง ใช้หลังคาทรงสูง ช่วยในการระบายน้ำฝน และเมืองคา

การออกแบบปรับปรุง สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เพื่อคนทั้งมวลในเขตชุมชน ภายใต้ข้อจำกัด

ช่อเพชร พานระลึก

การออกแบบเพื่อคนทั้งมวลเป็นสิ่งสำคัญในการเอื้อให้คนทุกคนอยู่ร่วมกันได้แม้มีความสามารถที่ต่างกัน ยิ่งในบริบทไทยที่มีผู้สูงอายุอยู่เป็นจำนวนมากทำให้ยิ่งที่จะต้องเตรียมการออกแบบที่พักอาศัยเพื่อคนทั้งมวลในชุมชนภายใต้ข้อจำกัด เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม งบประมาณ โดยมีการวางแผนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่โดยเน้นประโยชน์สูงสุดจึงมีความจำเป็นการศึกษาภาพรวมพบว่าการออกแบบที่พักอาศัยให้ตอบทั้งด้านสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ และจิตใจเป็นสิ่งสำคัญ ที่พักอาศัยควรมองเห็นวิว เชื่อมต่อกับชุมชนภายนอกได้โดยไม่เสียความเป็นส่วนตัว และสามารถใช้ชีวิตได้ด้วยตัวเองแม้มีสภาพร่างกายที่ไม่เอื้อโดยอาศัยสิ่งอำนวยความสะดวก

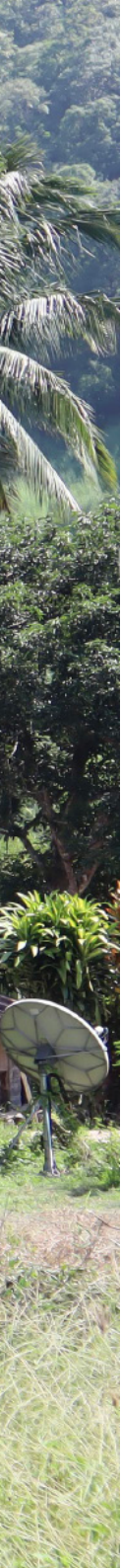
ศิลปะพื้นบ้านและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การออกแบบร่วมสมัย

นิรัช สุดสังข์

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ส่งผลให้ความต้องการของผู้บริโภคมีความหลากหลายขึ้น สินค้าที่ประสบความสำเร็จในตลาดไม่ใช่เพียงผลิตภัณฑ์ที่มีฟังก์ชันการใช้งาน แต่ต้องเป็นสินค้าที่ “มีความหมาย” และสามารถสะท้อนตัวตนของผู้ใช้ได้ ในขณะเดียวกัน กระแสการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านก็ได้รับความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะในบริบทประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันโดดเด่น

เรือน

เชิงช่างในงาน สถาปัตยกรรม ลุ่มน้ำแควน้อย

ศิโรตม เสือคล้าย

หากเมื่อมองย้อนกลับไปถึงภูมิปัญญาในการก่อสร้าง (Local Wisdom of Construction) “ไม้” ถือเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่ปรากฏในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular architecture) ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวนี้เปรียบได้เสมือนตัวแทนทางด้านศิลปวัฒนธรรมประการหนึ่ง โดยความรู้ดังกล่าวยังเป็นรากฐานให้กับความคิดและการทำงานในศาสตร์ต่าง ๆ โดยภูมิปัญญาในการก่อสร้างพื้นถิ่นนั้น นอกจากจะสามารถแสดงออกถึงความรู้ความเข้าใจผ่านการลองผิดลองถูกของช่างฝีมือ หรือช่างก่อสร้างซึ่งนำไปสู่กระบวนการการใช้งานที่เหมาะสม ตลอดจนมีความสอดคล้องกับสภาพบริบทพื้นที่ในท้องถิ่นนั้น ๆ

เรือนแพน้ำน่าน ในวันวานกับ การเปลี่ยนผ่าน ในวันนี้

ปัทม วงศ์ประดิษฐ์

“...เมื่อพิจารณาศึกษาให้ดีแล้ว สิ่งที่ทำให้เมืองพิษณุโลก
ยังคงสภาพเป็นเมืองใหญ่ เมืองสำคัญอยู่เสมอมานั้น ไม่ใช่
อะไรอื่น คือตำแหน่งที่ตั้งในทางภูมิศาสตร์ของตัวเมืองนั่นเอง...
เมืองพิษณุโลกตั้งอยู่บนสองฝั่งแม่น้ำน่าน ลำน้ำตอนนี้กว้าง
พอสมควร เรือเดินสะดวก โดยเฉพาะเรือสินค้าซึ่งขึ้นล่อง
ระหว่างเมืองเหนือกับเมืองใต้เป็นประจำ ในสมัยโบราณ
การเดินทางขนส่งทางน้ำจากนครสวรรค์ มาตามลำน้ำทางใต้
สะดวกกว่าลำน้ำอื่น ๆ และเมื่อถึงเมืองพิษณุโลกแล้ว ก็สามารถ
เดินทางขึ้นไปทางเหนือตามลำน้ำ...รับสินค้าจากเมืองเหนือ
ล่องมา โดยเหตุนี้เมืองพิษณุโลกจึงมีฐานะเป็นศูนย์กลาง

ประวัติผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพคุณ ต่อวงศ์

อาจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรม

จบการศึกษาปริญญาโทด้านสถาปัตยกรรมไทย
จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
และเชี่ยวชาญด้านการเขียนแบบ ออกแบบสถาปัตยกรรม
ไทย และประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย

อาจารย์รุ่งโรจน์ รัตนพิเชฐกุล

อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะและการออกแบบ

ทำงานด้านการเล่าเรื่องผ่านการออกแบบข้อมูลเชิงภาพ
การออกแบบระบบอัตลักษณ์ และการออกแบบกราฟิก
สภาพแวดล้อม สนใจการเชื่อมโยงศิลปวัฒนธรรม
ประวัติศาสตร์ และบริบทท้องถิ่นผ่านสื่อร่วมสมัย

รองศาสตราจารย์ ดร.วิติยา ปิตตังนาโพธิ์

อาจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรม

สาขาที่เชี่ยวชาญ สถาปัตยกรรมเปียกน้ำ และการออกแบบภูมิทัศน์ และสภาพแวดล้อมริมน้ำ ผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองที่มีต่อชุมชนริมน้ำ การออกแบบสภาพแวดล้อมและพื้นที่สาธารณะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณา รองวิริยะพานิช

อาจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรม

จบการศึกษาและเชี่ยวชาญด้านการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Master of Infrastructure Planning จาก University of Stuttgart, Germany) และการวางแผนเชิงพื้นที่และกลยุทธ์การพัฒนาเมือง (PhD in Urbanism [Spatial Planning and Strategy] จาก Delft University of Technology, The Netherlands)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรวุฒิ บุญยศักดิ์เสรี

อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะและการออกแบบ

จบการศึกษาปริญญาศิลปบัณฑิต ประยุกต์ศิลปศึกษา (ศิลปะประเพณี) คณะมัณฑนศิลป์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ประเทศไทย. Master of Fine Art (MFA) Printmaking, Visva Bharati University, India. และ Doctor of Visual Art (DVA) จิตรกรรม, สถาบันศิลปกรรมแห่งรัฐควีนสแลนด์, ออสเตรเลีย.

ดร.นพพันธ์ คมสัน

อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะและการออกแบบ

ทำงานด้านการสร้างสรรค์ผลงานออกแบบกราฟิก กราฟิกเคลื่อนไหว ภาพถ่าย สื่อศิลปะดิจิทัลที่สื่อสารเรื่องราวทุนทางวัฒนธรรมของไทยอย่างสร้างสรรค์

รองศาสตราจารย์ ดร.ศศิมา เจริญกิจ

อาจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรม

มีความสนใจและเชี่ยวชาญด้านการออกแบบวางผังภูมิทัศน์เมือง การออกแบบชุมชนสร้างสรรค์ และการออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง และผลกระทบจากภัยพิบัติ

รองศาสตราจารย์ศุภกิจ ยิ้มสรวล

อาจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรม

รองศาสตราจารย์ ดร.ตติยา เทพพิทักษ์

อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะและการออกแบบ

มีความสนใจและทำงานเกี่ยวข้องกับสหวิทยาการด้านศิลปะ การออกแบบและสถาปัตยกรรม โดยมุ่งเน้นการเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ เข้ากับองค์ความรู้ด้านศิลปะการออกแบบ และสถาปัตยกรรม ในการทำงานวิจัยและบริการวิชาการ เพื่อส่งเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กริธา อุ่นไพร

อาจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรม

จบการศึกษาปริญญาโทบัณฑิต ด้านการอนุรักษ์พลังงาน
ภายในอาคาร จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร และเชี่ยวชาญด้านการออกแบบ
อาคารให้อยู่สบายด้วยวิธีธรรมชาติ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ช่อเพชร พานระลึก

อาจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรม

จบการศึกษาสถาปัตยกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต
(นวัตกรรมการออกแบบนิเวศน์สถาปัตยกรรม)
สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
(การจัดการสถาปัตยกรรม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
เชี่ยวชาญการออกแบบสภาพแวดล้อม เพื่อคนทั้งมวล
การออกแบบเพื่อผู้สูงอายุ การออกแบบสถาปัตยกรรม
เชิงนวัตกรรมนิเวศวิทยา

รองศาสตราจารย์ ดร.นิรัช สุตสังข์

อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะและการออกแบบ

จบการศึกษาปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยี
และสื่อสารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
ครุศาสตรมหาบัณฑิต (ศิลปศึกษา)
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ครุศาสตรมหาบัณฑิต
(ศิลปอุตสาหกรรม) เกียรตินิยม, สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
เชี่ยวชาญสาขาออกแบบผลิตภัณฑ์ ศิลปศึกษา
หัตถกรรม การวิจัยทางศิลปะและการออกแบบ

ดร.ศิโรตม์ เสือคล้าย

อาจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรม

จบการศึกษาปริญญา สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยนเรศวร ส่วนปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
และปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น)
มหาวิทยาลัยศิลปากร เชี่ยวชาญเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม
กับสภาพแวดล้อมสรรค์สร้าง ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และ
สถาปัตยกรรมเครื่องไม้

ดร.ปัทม์ วงศ์ประดิษฐ์

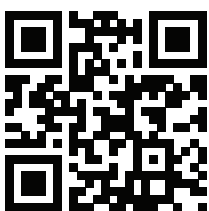
อาจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรม

จบการศึกษาปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต
(สถาปัตยกรรมไทย) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนปริญญาศิลปศาสตรมหา
บัณฑิตและปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น)
มหาวิทยาลัยศิลปากร สนใจศึกษาในประเด็น การอนุรักษ์
สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ย่านประวัติศาสตร์ และ
สถาปัตยกรรมห้องแถวการค้า

สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

สั่งซื้อหนังสือออนไลน์ จัดส่งถึงบ้านสะดวกรวดเร็ว

สั่งซื้อทันที

กรณีต้องการสั่งซื้อหนังสือปริมาณมาก หรือเข้าชั้นเรียนติดต่อได้ที่
ฝ่ายจัดจำหน่ายสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

✉ nuph@nu.ac.th สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
 0 5596 8833-8836 [nu_publishing](https://twitter.com/nu_publishing)

NUPH
online store

www.nupress.grad.nu.ac.th

เบื้องหลังวัดเก่า ชุมชนดั้งเดิม ตลาดคึกคัก บ้าน
และเรือนที่ตั้งอยู่คู่เมือง ล้วนซ่อนร่องรอยของผู้คน เวลา
และความเปลี่ยนแปลงไว้มากกว่าที่ตาเห็น

หนังสือเล่มนี้ชวนผู้อ่านสำรวจพิษณุโลกผ่านศิลปะ
และสถาปัตยกรรมที่อยู่ในชีวิตประจำวัน จากพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์
สู่พื้นที่ค้าขาย จากชุมชนสู่เรือนพักอาศัย เพื่อเปิดให้เห็น
ความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ
และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หล่อหลอมเมืองแห่งนี้

นี่ไม่ใช่เพียงหนังสือว่าด้วยอาคารหรือสถานที่ หากคือ
การอ่าน **“เมืองพิษณุโลก”** ผ่านร่องรอยที่ยังมีชีวิต และค้นพบ
ความหมายใหม่ของพื้นที่ที่เราอาจเคยมองผ่าน

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร
Naresuan University Publishing House

